

**Öğrenme çıktısı:** Bu bölümün öğrenme çıktısı, ortak kültürel miras öğelerini tanıyabilmek ve bu öğeleri korumanın önemini kavrayabilmektir. Özet; tarihî varlıkları, tarihî mekân ile tarihî eser ayrımını, UNESCO'yu ve Dünya Mirası Listesi'ni kapsar. Ayrıca dünyadan ve ülkemizden somut ile somut olmayan kültürel miras örneklerini, mirası koruyan kurumları ve bize düşen görevleri anlatır.

**ÖNEMLİ KAVRAMLAR**

**Ortak miras · Tarihî varlık · Doğal varlık · Tarihî mekân · Tarihî eser · Kültürel miras · Somut kültürel miras · Somut olmayan kültürel miras · UNESCO · Dünya Mirası Listesi · Restorasyon · Vakıflar Genel Müdürlüğü · Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü · Sivil toplum kuruluşu · Isık dili**

**1 ORTAK MİRAS NEDİR?**

Aile büyüklerimizin bize bıraktığı değerli eşyalar vardır. Aynı şekilde toplumların da geçmişten miras aldığı ve geleceğe bırakmak istediği eserler vardır. Bu eserler toplumlar için **ortak miras** özelliği taşır.

**ÖRNEK OLAY · KAYA AİLESİNİN MADALYASI**

Kaya ailesi yemekten sonra sohbet ediyordu. Alp, sosyal bilgiler dersinde ortak miras öğelerinden bahsedildiğini ve ülkemizin bu yönden ne kadar zengin olduğunu öğrendiğini anlattı. Bunun üzerine annesi diğer odaya gitti ve elinde bir madalya ile döndü:

“Çocuklar, elimde gördüğünüz dedemin **istiklal madalyası**. Bu madalya ailemizin ortak mirasıdır. Bu madalyayı dedeme **Millî Mücadele'ye katıldığı için vermişler**.”

“Madalya bana babamdan kaldı. Ben de ona gözüm gibi bakıyorum ve onu size ailemizin **en kıymetli hazinesi olarak miras bırakacağım**.”

**Neden ortak miras?** Çünkü geçmişten gelir, aile için çok değerlidir ve **gelecek kuşaklara aktarılır**. Toplumların ortak mirası da tıpkı böyledir.

**AKLINDA KALSIN:** Bir madalya bir aile için ne kadar değerliyse; tarihî eserler ve mekânlar da **BÜTÜN TOPLUM** için o kadar değerlidir. Ülkemiz ortak miras yönünden çok zengindir.

**2 TARİHİ VARLIKLAR**

**Tarihî varlıklar;** geçmiş uygarlıklardan günümüze kadar ulaşan varlıklardır. **Din, bilim, düşünce, sanat, edebiyat ve mimari** gibi alanlarda ortaya konmuştur.

Tarihî varlıkların en önemli özelliği şudur: doğal varlıkların aksine **insanlar tarafından yapılmışlardır**. Tarihî varlıklar ikiye ayrılır: **tarihî mekânlar** ve **tarihî eserler**. Bu ikisi genellikle bir arada bulunsa da özellikleri bakımından birbirinden ayırt edilebilir.

**KARIŞTIRMA:** **Doğal varlık** kendiliğinden oluşur, insan yapımı değildir. **TARİHİ VARLIK** ise insan eliyle ortaya konmuştur.

### 3 TARİHİ MEKÂN VE TARİHİ ESER

#### TARİHİ MEKÂN

Geçmişte yaşamış insanlara ait **kalıntıların ve izlerin bulunduğu alanlardır**. Bu alanlar çoğunlukla eski yerleşim yerleridir. İbadet merkezleri ve savaş alanları gibi yerler de tarihî mekânlar arasında yer alır.

Örnek: İstanbul'da bulunan Tarihî Yarımada.

#### TARİHİ ESER

Ait oldukları dönemin **toplumsal ve kültürel yaşamı** hakkında bilgi veren, geçmişe ışık tutan yapı veya eserlerdir.

Örnek: Topkapı Sarayı'nda sergilenen Kaşıkçı Elması; Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Göbeklitepe T formu taşlar.

**Kendini dene:** Aşağıdaki örnekleri yukarıdaki tanımlara göre **tarihî mekân** mı yoksa **tarihî eser** mi diye ayırmayı dene.

- Efes Antik Kenti
- Pazırık halısı
- Süleymaniye Camii
- Çanakkale Şehitliği
- İshak Paşa Sarayı
- Selçuklu parası
- Çatalhöyük yerleşim yeri
- Sümela Manastırı

#### ORTAK MİRAS ÖGELERİMİZ

##### TARİHİ MEKÂN

Eski yerleşim yeri, ibadet merkezi, savaş alanı

##### TARİHİ ESER

Geçmişe ışık tutan yapı ve eserler

##### SOMUT KÜLTÜREL MİRAS

Elle tutulur, gözle görülür

##### SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

Yaşatılarak kuşaktan kuşağa aktarılır

### 4 UNESCO VE DÜNYA MİRASI LİSTESİ

**UNESCO** [Yunesko], **Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu**'dur. Dünya genelinde farklı kültürlerle ait birçok kültürel miras ögesi belirler. Bu ögeleri **insanlığın ortak mirası** olarak görür ve korunmaları için çalışmalar yürütür.

UNESCO, korunması gereken kültürel miras ögelerini **Dünya Mirası Listesi**'nde yayımlar. Bu listeyi hazırlar ve **belirli aralıklarla günceller**. Önümüzdeki yıllarda listeye yeni ögelerin eklenmesi beklenmektedir.

**TARİH:** Türkiye, UNESCO'ya **20 MAYIS 1946**'da katılmıştır.

UNESCO kültürel mirası ikiye ayırır: **somut olan** ve **somut olmayan** kültürel miras.

### 5 UNESCO LİSTESİNE ALINMA ÖLÇÜTLERİ

Bir öge Dünya Mirası Listesi'ne kolayca girmez. UNESCO'nun belirlediği **ölçütlerden** bazıları şunlardır:

- İnsanlık tarihinde **önemli bir aşamayı** gösteren bir öge olmalıdır.
- Yaşayan ya da ortadan yok olmuş bir **kültürel geleneğe veya medeniyete** tanıklık üstlenmelidir.
- Mimarlık, teknoloji, anıtsal sanatlar ya da şehir planlama alanındaki gelişmeler ile ilgili **insani değerler arasında önemli bir alışverişi** sergilemelidir.
- Evrensel öneme sahip olaylar, yaşayan gelenekler, fikirler, inançlar, sanatsal ve edebî eserler ile **doğrudan ya da somut biçimde ilgili** olmalıdır.
- Kitleleri etkileme gücü olan, farklı bir **doğal güzelliğe ve estetik öneme** sahip alanları içermelidir.

## 6

## DÜNYADAN ORTAK MİRAS ÖRNEKLERİ

MOSTAR KÖPRÜSÜ · BOSNA  
HERSEK

Tarihî Mostar Şehri **Eski Köprü Alanı**, Mostar şehrini ve birçok kültürel değerini **bir arada yaşamasını** temsil eder.

*Köprü; yaşanan felaketlerin ve bunlar karşısında insan dayanışmasının barışçıl, güçlü birlikteliğinin izlerini taşır.*

## PEHLEVANLIK · AZERBAYCAN

**Güreş** gibi oyun ve sporlar ile bireysel performansları içeren bir kültürdür. Pehlevanlar özel aletler kullanır; hakemlerin yönettiği müsabakalar müzik ya da hızlı çalan davullar eşliğinde yapılır.

*Halk etkinliklerinin ve açık hava kutlamalarının parçasıdır; topluluklara güçlü bir ortak kimlik duygusu verir.*

## CEVİCHE · PERU

**Limonla marine edilmiş** geleneksel bir yemektir. Acı biber ve tuzla tatlandırılır, yerel ürünlerle harmanlanır, **çiğ balıkla** hazırlanır.

*Günlük olarak tüketilir, şölenlerde de tercih edilir. Tarifler bölgelere göre değiştiği için bölgesel kimliği güçlendirir.*

## 7

## ÜLKEMİZDEN SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ÖRNEKLERİ

UNESCO'nun Somut Kültürel Miras Listesi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde Türkiye'den birçok öge bulunmaktadır. UNESCO, **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının** girişimleriyle ülkemizden **21 somut** ve **30 somut olmayan** ögeyi belirleyip koruma altına almıştır. Önümüzdeki yıllarda bu sayının artması beklenmektedir.

| ÖGE                                                            | ÖZELLİKLERİ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Nemrut Dağı</b><br><i>Adıyaman · Kahta</i>                  | Kommagene Krallığı'nın <b>kutsal alanı</b> olarak nitelendirilir. Yüksekliği <b>10 m'yi bulan</b> büyüleyici heykelleri ve metrelerce uzunlukta kitabeleri vardır. Görkemli bir anıt mezar ile mezar odasının üzerinde kırma taşlardan oluşan bir <b>tümülüs</b> bulunur. Heykellerin yapımında gelişmiş bir teknoloji kullanılmıştır; taş bloklardan bazılarının tahmini ağırlığı <b>9 tona</b> ulaşır.        |
| <b>Göreme Millî Parkı ve Kapadokya'nın Kayalık Alanları</b>    | Nevşehir, Ürgüp ve Avanos'taki <b>peri bacalarını</b> ; Karain, Karlık, Yeşilöz, Kaymaklı, Derinkuyu ve Soğanlı <b>yer altı şehirlerini</b> kapsar. Göreme Vadisi tamamen <b>erozyonla yontulmuştur</b> . Vadi çevresinde Bizans sanatının örneklerini taşıyan, kayaya oyulmuş kutsal alanlar bulunur.                                                                                                          |
| <b>Pamukkale Travertenleri ve Hierapolis</b><br><i>Denizli</i> | Çaldağ'ın eteklerinden gelen ve <b>yoğun kalsiyum içeren suların</b> oluşturduğu görkemli beyaz kayaç yapısıdır. Suları kalp rahatsızlıkları, romatizma, sindirim, solunum, dolaşım ve deri rahatsızlıklarına iyi gelir. Aynı bölgedeki <b>Hierapolis</b> arkeolojik kenti; metal ve taş işlemeciliği ile dokuma kumaşlarıyla ünlüydü ve Büyük Konstantin Dönemi'nde Frigya bölgesinin başkentliğini yapmıştır. |
| <b>Karain Mağarası</b><br><i>Antalya</i>                       | Türkiye'nin <b>en büyük doğal mağaralarındandır</b> . Günümüzden <b>500 bin yıl önce</b> yaşamış; avcı ve toplayıcı olan, basit el aletleri üreten insanın ilk atalarına ait izler burada keşfedilmiştir. Oluşumları yüz binlerce yıl alan sarkıt ve diktleri vardır. Bugün Anadolu'da görülmeyen <b>gergedan, fil, su aygırı</b> gibi hayvan kalıntıları bulunmuştur.                                          |

## 8

## ÜLKEMİZDEN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖRNEKLERİ

Somut olmayan kültürel miras elle tutulmaz; **yaşatılarak** kuşaktan kuşağa aktarılır. Ülkemizden iki güzel örnek şunlardır:

## ÇAY KÜLTÜRÜ

- Kimliğin, misafirperverliğin ve sosyal etkileşimin **sembolüdür**.
- Azerbaycan ve Türkiye’de** önemli bir kültürel faaliyettir.
- İki ülkede de **siyah çay** hasat edilir ve tüketilir; birkaç çeşit demleme tekniği vardır.
- Cam, porselen ya da gümüşten yapılmış **armut biçimli fincanlarda** taze demlenmiş ve sıcak servis edilir.
- Yanında tatlı, şeker, limon dilimi, reçel ve kuru meyve ikram edilir.

## ISLIK DİLİ (KUŞ DİLİ)

- UNESCO **Acil Koruma Gerektiren** Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne alınmıştır.
- Yürütülen çalışmalarla **ölü diller** arasına girmesi önlenmiştir.
- Halk Eğitimi Merkezi kurslarıyla **yediden yetmişe** öğrenenlerin sayısı arttı.
- Çeşitli etkinliklerle tanıtımı yapıldı; Türkiye’nin dünya genelindeki tanınırlığına katkı sağladı.

## 9

## ORTAK MİRASI KORUMAK HERKESİN GÖREVİ

**BİLGİ KUTUSU:** Ortak kültürel miras öğelerini **KORUMAK, YAŞATMAK VE GELECEK NESİLLERE AKTARMAK** tüm insanların sorumluluğudur.

Bu amaçla UNESCO, **Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme**’yi 1972’de yayımlamıştır. Türkiye bu sözleşmeyi **16 Mart 1983**’te imzalamıştır.

## 10

## MİRASI KİMLER KORUYOR?

UNESCO, Dünya Mirası Listesi’nde yer alan öğelerin **bakım ve onarımı için bir bütçe** oluşturur ve bu öğeleri takibe alır. Ülkemizdeki kültürel miras öğelerinin korunmasında ise **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı** iki genel müdürlük sorumludur. Bunların yanı sıra valilikler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da bazı görev ve sorumluluklara sahiptir.

## KÜLTÜREL MİRASI KİM KORUR?

## UNESCO

Bütçe oluşturur,  
öğeleri takibe alır

## VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kültür ve Turizm  
Bakanlığına  
bağlıdır

## KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Bakanlığa bağlı  
sorumlu  
kurumdur

## VALİLİKLER VE YEREL YÖNETİMLER

Görev ve  
sorumluluk  
sahibidir

## SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Koruma  
çalışmalarına katkı  
verir

## 11

## KORUMA ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

## DÜNYADAN VE ÜLKEMİZDEN KORUMA HABERLERİ

Dünyanın farklı yerlerinde ve ülkemizde kültürel miras öğelerinin korunması, bakımı ve onarımı için çalışmalar yürütülür. İşte bazıları:

**Ahşap direkli camiler:** UNESCO tarihinde ilk defa bir **seri adaylık** olarak Osmanlı ve Selçuklu eseri beş ahşap direkli camimiz listeye girdi (Görsel: Beyşehir Eşrefoğlu Camii). Ahşap oldukları için en büyük sorun **nem ve böceklenmedir**. Bilim komisyonunun tavsiye kararlarıyla hangi adımın ne zaman atılacağı planlanır.

**Islık dili:** Korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için sürdürülen çalışmalarla **ölü diller** arasına girmesi **önlendi**.

**Kırşehir Cacabey Medresesi:** Türkiye Selçuklu Devleti zamanında **gözlemevi** olarak kurulan, bugün cami olarak hizmet veren sekiz yüz yıllık yapıdaki yıpranmalar nedeniyle kapsamlı bir **restorasyon** başlatıldı.

**Notre Dame Katedrali · Paris:** Çıkan yangında büyük hasar gördü. **2010'da oluşturulan üç boyutlu dijital kopyası** sayesinde bire bir restore edilebilecek. UNESCO, onarım için destek vereceğini açıkladı.

**Ortak nokta:** Her örnekte miras önce **tanınıyor**, sonra **korunuyor** ve gelecek nesillere aktarılıyor.

## 12

## MİRAS ALANLARINDA NASIL DAVRANMALIYIZ?

Kültürel miras alanlarını yalnızca o şehrin insanları değil; başka illerden ve başka ülkelerden gelen ziyaretçiler de gezer. Bu yüzden orada nasıl davrandığımız **çok önemlidir**.

## YAPMALIYIZ ✓

- Miras alanlarını ziyaret edip **tanımak**
- Eserlere ve alanlara zarar vermemek
- Gördüğümüz zararı yetkililere bildirmek
- Çevremizdeki miras öğelerini başkalarına **tanıtmak**

## KAÇINMALIYIZ ✗

- Duvarlara yazı yazmak, çizmek
- Eserlere dokunmak, parça koparmak
- Alanlara çöp atmak
- Uyarı levhalarını ve kuralları görmezden gelmek

## 13

## HIZLI TEKRAR

- **Ortak miras:** Toplamların geçmişten alıp geleceğe bıraktığı eserler.
- **Tarihî varlık:** İnsanların yaptığı, geçmişten gelen varlıklar.
- **Tarihî mekân:** Kalıntı ve izlerin bulunduğu alanlar.
- **Tarihî eser:** Geçmişe ışık tutan yapı ve eserler.
- **UNESCO:** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu.
- **Türkiye UNESCO'ya:** 20 Mayıs 1946'da katıldı.
- **1972 Sözleşmesi:** Türkiye 16 Mart 1983'te imzaladı.
- **Ülkemizden:** 21 somut, 30 somut olmayan öge korunuyor.
- **Somut:** Nemrut Dağı, Kapadokya | **Somut olmayan:** Çay kültürü, ıslık dili.
- **Koruyan kurumlar:** Vakıflar GM ile Kültür Varlıkları ve Müzeler GM.